

О.В. Харитонова,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права № 1
(Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»)

**КПК УКРАЇНИ 2012 р.: НОВИЙ ПОШТОВХ
ДО ОСМИСЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОЇ
ТА ПРИВАТНОПРАВОВОЇ СФЕР ПРАВЕРЕГУЛЮВАННЯ
В КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОМУ АСПЕКТІ**

На сьогоднішній день в світі існують різні варіанти побудови кримінально-процесуальних систем, які умовно тяжіють до певних їх

«архетипів», що залежать від ролі, сили та значення процесуальних фігур, змісту їх повноважень та характеру взаємодії, структури процесу та принципових цінностей, які складають становий хребет процесуальної форми. Згадані ціннісні орієнтири зумовлюють специфіку взаємодії публічно-правових та приватноправових регуляторів, які використовуються кримінально-процесуальною формою задля буття матеріальних кримінально-правових норм.

Прийняття Верховною Радою України 13 квітня 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу України, в якому значно розширена сфера дії приватноправових регуляторів, знову актуалізувало як в кримінально-процесуальному, так і в кримінальному праві (що співвідносяться як форма і зміст і виступають галузями процесуального і матеріального публічного права), проблему діалектики взаємодії приватноправової і публічно-правової сфер праворегулювання.

В галузі кримінального права згадана проблематика має давню історію, а тому прийняття нового КПК лише надало «свіжого ди- хання» відомим питанням та спонукало дослідників до того, щоб шу- кати новий фокус погляду на «стару» тему, розробляти нові ракурси бачення, нові підходи до її осмислення, відповідно до потреб часу. Не вдаючись до дискусії з приводу пріоритетності матеріального кримі- нального права перед процесуальним, погодимось з думкою, що са- мостійність певної галузі права не означає її привілейованості, а базо- вий характер кримінального права по відношенню до інших галузей, що регулюють боротьбу зі злочинністю, виступає гарантом стійкості всієї правової системи [2, с. 222].

Очевидно, що і прийняття нового КПК із закладеними в ньому новими аксіологічними векторами, і розвиток європейсь- кої доктрини «кримінальної сфери», і дискусія навколо існування кримінального права в «широкому розумінні» та її зв'язаність з осмисленням відповідальності у двох можливих типах: реститу- тивному або репресивному, і науковій пропозиції щодо кодифіка- ції так званих «пенальних норм» в єдиному акті [4] тощо, – все це тією чи іншою мірою відгукується питанням про межі криміна- льного права, окреслення граничних контурів його «території», проведення «водорозділу» між категоріями «свободи» та «при- мусу» у сучасному праві. Згадані тенденції зумовлені суперечли- вими процесами, що спостерігаються в сучасній правовій системі: з одного боку, кримінальне право ніби охоплює нові простори, перетворюючись на супергалузь, що знищує міжгалузевий пред- метний поділ, а з іншого боку – в той же час «страждає» від ек- пансії приватних засад, які втручаються в кримінальну сферу.

В даній ситуації необхідно пам'ятати, що традиційне структурування системи права за предметом правового регулювання не може вирішити проблему збалансованості приватних і публічних інтересів в праві. Ключову роль у забезпеченні згаданого балансу відіграє оптимальне поєднання публічно-правового і приватноправового методів праворегулювання, досягти якого можливо в процесі конвергенції. Юридична сутність конвергенції полягає в зближенні приватного і публічного права, проникненні приватного права в публічну сферу, а публічного – в приватну. При цьому надзвичайно важливим моментом є те, що в процесі конвергенції приватне і публічне право не розчиняються одне в одному, а зберігають свою юридичну сутність і специфічні особливості. Соціальне ж значення конвергенції приватного і публічного права полягає в гармонізації цих інтересів, коли приватноправовий і публічно-правовий методи праворегулювання забезпечують рівновагу між вимогами особистої свободи (приватного інтересу) та загального блага (публічного інтересу).

З урахуванням сказаного, в прогнозах сучасних криміналістів про те, що «українське кримінальне законодавство поступово дрейфує від монізму до його дуалізму» [1, с. 517] особливу увагу необхідно акцентувати на тому, що поняття «дуалізм в кримінальному законодавстві» не змішується з поняттям «дуалізму кримінального права», під яким розуміється поява в кримінальному праві як галузі права приватних засад. Мова йде лише про дуалістичні тенденції в розвитку кримінального законодавства та окремих інститутів кримінального права, але саме кримінальне право як галузь не змінює своєї природи охоронної матеріальної галузі публічного права, тому питання виникає лише стосовно дуалізму його форм. На перший план висувається проблема реформування саме форм конвергенції приватного і публічного права, коли виникає потреба у поєднанні публічно-правового і приватноправового регулювання. Отже, зміст конвергенції має бути адекватно об'єктивований зовні як комплексний нормативний регулятор, а необхідними і єдиними засобами такої об'єктивізації є формальні джерела права [3, с. 234]. Саме конвергенція обґрунтовує появу в кримінальному законодавстві окрім публічно-правових регуляторів також і приватноправових. Кримінальне законодавство набуває характеру дуалістичного, поєднуючи в собі публічні та приватні приписи, проте при цьому комплексному характері праворегулювання не відбувається втрати кримінальним правом його публічно-правової природи.

Принципове значення в світлі вищезгаданого питання про переосмислення «території» кримінального права мають критерії визначення меж конвергенції приватного і публічного права. Слід погодитись з сучасними правознавцями, які зазначають, що універсальним критерієм, що визначає межі конвергенції, є права і свободи людини, що виступають нормативною формою упорядкування і координації поведінки і зв'язків людей, попередження існуючих та виникаючих між ними конфліктів [3, с. 225].

Думається, що приватне право як синонім свободи і публічне право як синонім порядку повинні врівноважуватись за кантівською традицією в тому сенсі, що необхідна кількість публічно-правових норм як раз і є тим самим гарантом рівної свободи, заповіданої приватним правом. Причому серед усіх публічно-правових норм саме кримінально-правові норми виступають найбільш цінним інструментом в забезпеченні згаданої свободи. Кримінальне право виступає гарантом існування і приватноправової, і публічно-правової сфер, оскільки забезпечує ціннісну суверенність охоронюваних відносин, підкреслює їхню значущість, фундаментальність для побудови всієї державної правової системи, характеризує тим самим державу взагалі, оскільки кримінальне право виступає своєрідним «лакмусовим папірцем», за яким визначається її статус. Кримінальне право своїми засобами забезпечує охорону найважливіших як публічних, так і приватних інтересів, надаючи останнім публічного значення і сприяючи тим самим реалізації концепції правової держави, пріоритету прав і свобод людини. Забезпечення легітимності публічної влади в державі багато в чому залежить саме від функціонування кримінально-правової системи, оскільки держава – це не тільки сукупність певних органів та інститутів, це ще і певне «духовне поле», яке змушує населення підкорятися носіям публічної влади, дотримуватись державного порядку, дотримуватись законів. І якщо існуюча кримінально-правова система дестабілізується – наслідки виявляються вкрай небезпечними та неконтрольованими, оскільки порушується фундамент, що виступає гарантом і водночас допустимим обмежувачем прав і свобод в суспільстві і державі.

---

1. Баулин Ю.В. Рекодификация уголовного законодательства Украины: проблемы научного обеспечения / Ю.В. Баулин // Проблемы кодификации уголовного закона: история, современность, будущее (посвящается 200-летию проекта Уголовного уложения 1813 года): материалы VIII Рос-

сийского конгресса уголовного права, состоявшегося 30–31 мая 2013 г. / ответ. ред. докт. юрид. наук, проф. В.С. Комиссаров. – М.: Юрлитинформ, 2013. – С. 515–518.

2. Кленова Т.В. Проблема согласования категориального аппарата отраслей законодательства криминального цикла / Т.В. Кленова // Соотношение преступлений и иных правонарушений: современные проблемы: материалы IV Междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 250-летию образования Моск. гос. ун-та им. М.В. Ломоносова и состоявшейся на юридическом факультете МГУ им. М.В. Ломоносова 27–28 мая 2004 г. – М.: ЛексЭст, 2005. – С. 221–224.

3. Коршунов Н.М. Конвергенция частного и публичного права: проблемы теории и практики / Н.М. Коршунов. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2013. – 240 с.

4. Навроцкий В.А. Кодификация уголовного законодательства или кодификация пенальных норм? / В.А. Навроцкий // Проблемы кодификации уголовного закона: история, современность, будущее (посвящается 200-летию проекта Уголовного уложения 1813 года): материалы VIII Российского конгресса уголовного права, состоявшегося 30–31 мая 2013 г. / ответ. ред. докт. юрид. наук, проф. В.С. Комиссаров. – М.: Юрлитинформ, 2013. – С. 610–613.